

Ακριβώς 90 χρόνια πριν, στις 30 Ιουνίου του 1931, η συνοικία Κάμπελ (στη σημερινή περιοχή του Βότση στην Καλαμαριά) μια εβραϊκή φτωχογειτονιά, μια παραγκούπολη όπου διέμεναν οικογένειες Εβραίων που μετακινήθηκαν εκεί μετά τη διάνοιξη της σημερινής οδού Σβώλου στο κέντρο, γίνεται στόχος πογκρόμ, από την αντικομμουνιστική εθνικιστική, αντισημιτική, φασιστική οργάνωση «Εθνική Ένωσις "Ελλάς"» - γνωστή και ως τρία Ε - και μετατρέπεται σε αποκαΐδια. Ήταν ένα είδος ματωμένου «προοίμιου» του ναζιστικού ζόφου που θα γνώριζε σε πολύ λίγα χρόνια αργότερα, ολόκληρη η Ευρώπη.

Σε αυτήν την «στρογγυλή» ιστορική επέτειο, η έρευνα του **Μιχάλη Τρεμόπουλου, η οποία συγκεντρώθηκε στον τόμο υπό τον τίτλο «Τα τρία Ε (ΕΕΕ) και ο εμπρησμός του Κάμπελ. Το πογκρόμ του 1931 στη Θεσσαλονίκη», (εκδ. Αντιγόνη, Θεσσαλονίκη 2018)**, ανανεώνει το ενδιαφέρον για μια όχι και τόσο φωτισμένη πλευρά από την ιστορική επιστήμη.

Με αφορμή τα παραπάνω λοιπόν, το Tnxs.gr συζήτησε με τον συγγραφέα του βιβλίου, τόσο για το ίδιο το πογκρόμ, όσο και για τον πολιτικό - κοινωνικό του «απόηχο» σήμερα.

Πώς γεννήθηκε αυτό το βιβλίο;

Κάνω εδώ και μια δεκαετία μια μελέτη για τις συνθήκες και τους όρους εμφάνισης και εξέλιξης στην Θεσσαλονίκη, μιας σκοτεινής πλευράς εθνικισμού, ρατσισμού, αντισημιτισμού, σε όλη τη διάρκεια του 20ού αιώνα. Μέσα από αυτή τη μελέτη ξεχώρισε η περίπτωση του εμπρησμού του Κάμπελ γιατί το υλικό που έβρισκα ήταν σημαντικό, δημοσίευτο και ογκώδες. Γι' αυτό και το διαμόρφωσα σε ένα αυτόνομο βιβλίο, για την εμφάνιση του φασισμού σε ένα ευρωπαϊκό επίπεδο και στην Θεσσαλονίκη, καθώς και τις συνθήκες μέσα στις οποίες αναπτύχθηκε, κυρίως στα προσφυγικά στρώματα η οργάνωση αυτή, η οποία δεν ήταν μόνη, είχε πολλές άλλες δορυφορικές, συνεργαζόμενες οργανώσεις και η οποία έφτασε στην κορύφωσή της με τον εμπρησμό του Κάμπελ.

Πώς εξηγείτε την προσφυγική «δεξαμενή» μιας τέτοιας οργάνωσης;

Ήταν άνθρωποι οι οποίοι ήρθαν σε μία πόλη, όπου διεκδικούσαν στον ήλιο μοίρα. Διεκδικούσαν την θέση τους. Κάποιοι από αυτούς έθεσαν σε μία διεκδικητική ή σε μία ταξική βάση το ζήτημα της αναβάθμισης του ρόλου και της παρουσίας τους. Κάποιοι άλλοι στράφηκαν κατά των συμπολιτών τους που φαινόταν ξένοι. Γιατί μιλούσαν μια γλώσσα που δεν την καταλάβαιναν, τα σεφαραδίτικα, είχαν έναν άλλον πολιτισμό και επίσης υπήρχε και ένας παραδοσιακός αντισημιτισμός και στην ελληνική κοινωνία, που καθιστούσε τους Εβραίους αποδιοπομπαίο τράγο.

Δεν είναι περίεργο να αναπτύσσονται τέτοια φαινόμενα σε μια πολυπολιτισμική πόλη όπως η Θεσσαλονίκη;

Καθόλου περίεργο. Όταν μπήκε ο ελληνικός στρατός στην Θεσσαλονίκη το '12 - και υπάρχει και επίσημη απογραφή - ο πρώτος πληθυσμός ήταν οι Εβραίοι. Μετά ήταν οι Οθωμανοί και τρίτοι οι Έλληνες. Όταν λέμε «πολυπολιτισμικότητα», δεν σημαίνει ότι ήταν μια κατάσταση αγαστής συνεργασίας, ιδεατής και ονειρικής. Υπήρχαν ανταγωνισμοί, συγκρούσεις, ανάλογα και την εποχή.

Οι Εβραίοι θέλοντας να εμποδίσουν την προοπτική να ζουν σε μια μεθοριακή πόλη, είχαν μια άλλη αντίληψη για το μέλλον της Θεσσαλονίκης. Γιατί οι άλλες Βαλκανικές χώρες ήταν και περιοχή όπου ανέπτυξαν πολλές και έντονες δραστηριότητες, πολιτικές και οικονομικές. Κοινότητες τους υπήρξαν σε διάφορες βαλκανικές πόλεις. Φαίνεται πως στην αρχή και η κυβέρνηση Βενιζέλου προσπάθησε να αγκαλιάσει την εβραϊκή παρουσία. Στη συνέχεια, όταν είδε ότι δεν ψηφίστηκε στις εκλογές από τους Εβραίους, μετά το '15 και κυρίως, μετά το '20, στράφηκε εναντίον τους.

Αυτό δεν είναι πρωτοτυπία του ελληνικού φιλελεύθερου κόμματος. Όλοι οι Φιλελεύθεροι στα Βαλκάνια, ενώ ξεκίνησαν με άλλες προθέσεις, έχοντας την αίσθηση ότι είναι προορισμένοι να εκτελέσουν ένα σχέδιο εκσυγχρονισμού των χωρών τους, στο τέλος, για να το πετύχουν, στράφηκαν ενάντια στις μειονότητες. Αυτό συνέβη και εδώ. Η εφημερίδα «Μακεδονία» ήταν έντονα αντισημιτική και σήκωσε την προπαγάνδα ενάντια στους Εβραίους, στήριξε και διαπλέχθηκε με την τρία Ε, ο διευθυντής της ήταν και μέλος της τρία Ε, αυτή προετοίμασε το έδαφος από το '30, για να κορυφωθεί μέσα στον Ιούνιο του '31 το αντισημιτικό κλίμα και έπαιξε τον ρόλο του ηθικού αυτουργού.

Αλλά την οργανωτική ευθύνη την είχε αυτή η οργάνωση, τα τρία Ε, η οποία εκείνη την μέρα, στις 30 Ιουνίου του '31, είχε οργανώσει πογκρόμ εναντίον όλων των εβραϊκών συνοικισμών που τότε ήταν έξω και λίγο μακριά από την πόλη - σήμερα είναι ενσωματωμένες στον πολεοδομικό ιστό. Απλώς εκεί αντιστάθηκαν οι Εβραίοι και μάλιστα οι αριστεροί Εβραίοι. Έγιναν συγκρούσεις και εμπόδισαν το να μπει φωτιά. Το Κάμπελ όμως ήταν απομακρυσμένη συνοικία, ξεκομμένη από την πόλη, δεν είχε τέτοια άμυνα, δεν πρόλαβαν και οι «χαλυβδόκρανοι» της τρία Ε κατάφεραν και έβαλαν φωτιά από διάφορες πλευρές, Εφτιαξαν αναχώματα για να εμποδίσουν την Πυροσβεστική. Πυροβόλησαν αστυνομικά αυτοκίνητα, βίασαν και έκλεψαν. Έγιναν απίστευτα πράγματα τα οποία κατατέθηκαν στην δίκη. Η οποία έγινε κάτω από την κατακραυγή του πολιτικού κόσμου και σημαντικής μερίδας των βενιζελικών, αλλά από Αθήνα κυρίως. Στην Θεσσαλονίκη, μόνο η εφημερίδα Μακεδονικά Νέα αναδείκνυε τα γεγονότα.

Πού έγινε η δίκη;

Στην Βέροια. Δικάστηκαν ο πρόεδρος της οργάνωσης, ο διευθυντής της Μακεδονίας και ο αντιπρόεδρος.

Ποιο ήταν το αποτέλεσμα της;

Απαλλακτικό, για τους ηθικούς αυτουργούς.

Ποιο ήταν τότε και ποιο είναι τώ ρα το πολιτικό αντίκτυπο του πογκρόμ στο Κάμπελ;

Τα τρία Ε ήταν μια εγχώρια αντισημιτική οργάνωση, προσφυγικής σύνθεσης στην Θεσσαλονίκη. Στη συνέχεια, όταν αναπτύχθηκε, περιέλαβε και άλλα στρώματα. Όπως κάποιο κόσμο από την Δ. Μακεδονία που είχε εμπλακεί και στον μακεδονικό αγώνα κλπ. Μην θεωρούμε δηλαδή ότι αποτελούνταν μόνο από πρόσφυγες. Γιατί η οργάνωση εκτινάχθηκε σε μαζικότητα μετά το Κάμπελ, εφόσον απαλλάχθηκαν κιάλας. Κατάφεραν να δημιουργήσουν δεκάδες παραρτήματα σε όλη τη χώρα, με χιλιάδες μέλη. Αυτό τους οδήγησε, ιδιαίτερα μετά την άνοδο στην εξουσία του Χίτλερ το '33, να εξελιχθούν σε

εθνικοσοσιαλιστικό (σσ. ναζιστικό) κόμμα. Εκεί όμως διασπάστηκαν. Γιατί κάποιοι ήθελαν να συνεχίσουν την σωματειακή μορφή και να είναι παρακοιμώμενοι της εξουσίας. Αλλά αυτοί που προχώρησαν σε κόμμα έβγαλαν καθημερινή εφημερίδα και οργανώθηκαν με έναν τρόπο που προδιέγραφε ένα μέλλον «λαμπρό».

Παρόλ' αυτά, η αλλαγή της κυβέρνησης, η πτώση του Βενιζέλου και η ανάληψη της εξουσίας από το Λαϊκό Κόμμα, ήταν και η αρχή του τέλους. Γιατί σταμάτησαν να έχουν πρόσβαση στην εξουσία και στα προνόμια τα οποία εξασφάλιζε αυτή τη σχέση. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι οργανώσεις τους στην Θεσσαλονίκη δεν ήταν κατά ενορία όπως παραδοσιακά αναπτύσσονταν τοπικά τα κόμματα, αλλά κατά αστυνομικό τμήμα. Μπορούμε να καταλάβουμε τη σχέση με όρους παρακρατικού μηχανισμού. Αυτή λοιπόν η σχέση διακόπηκε. Κυνηγήθηκαν από το Λαϊκό Κόμμα, γιατί το Λαϊκό Κόμμα αγκάλιασε τους Εβραίους ήταν και παραδοσιακοί ψηφοφόροι του άλλωστε. Και εδώ μπορεί να βρει κανείς και αντιστοιχία με την Χρυσή Αυγή. Αυτή που αντιμετώπισε την Χρυσή Αυγή ήταν η Νέα Δημοκρατία. Και την αντιμετώπισε αποφασιστικά. Έφτασε να υπάρχουν και καταδίκες.

Ως συμπέρασμα όλων αυτών είναι, ότι για να γίνει ένα κίνημα φασιστικό, αντισημιτικό, να αναπτυχθεί και να γίνει εξουσία, πρέπει να εκπληρώνει τρεις προϋποθέσεις:

1. Να υπάρχει περιβάλλον κρίσης - υπήρχε και στις δύο περιπτώσεις: Η κρίση του '29 και τώρα η κρίση του 2008
2. Να υπάρχει κρίση πολιτική, εκπροσώπησης.
3. Να υπάρχει υποστήριξη από την ελίτ. Πολιτική, οικονομική, θρησκευτική.

Αυτά, όταν τα εξασφάλισαν, στην Γερμανία και την Ιταλία έγιναν κυβέρνηση. Σε άλλες χώρες που χτυπήθηκαν από τα συντηρητικά καθεστώτα, όπως ας πούμε στην Ρουμανία με την Σιδηρά Φρουρά, όπου έγινε και φυσική εξόντωσή της, αυτά τα κινήματα θεωρήθηκαν ανταγωνιστικά και δεν μπόρεσαν να αναπτυχθούν. Το ίδιο συνέβη και στην Ελλάδα. Αυτά τα χαρακτηριστικά υπάρχουν και στις δύο περιόδους, πριν 90 χρόνια και τώρα. Κι εμείς πρέπει να μπορούμε να αναλύσουμε σωστά τα γεγονότα και να τα αντιμετωπίσουμε, γιατί μπορεί να τα ξαναζήσουμε.

ΠΗΓΗ: tvxs.gr, 3.7.2021

*Πηγή φωτογραφίας Wikipedia